

10. Kokot-Kanikuła K. & Szymik A. (2021). Zadania i kompetencje bibliotekarzy w zespole ds. polityk wydawniczych polskich czasopism naukowych. *Biuletyn EBIB*, 3 (198), pp. 1—8. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.5004729>.
11. Mushi C., Mwantimwa K. & Wema E. (2023). Librarians' competencies for implementing embedded librarianship in university libraries. *Journal of Librarianship and Information Science*, 55 (3), pp. 798—812.
12. Schmeichel-Zarzeczna M. (2021). Kompetencje przyszłości — czym są i co oznaczają dla bibliotek i bibliotekarzy. *Biuletyn EBIB*, 3 (198), pp. 1—7. Available at: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/741>.

Надійшла до редакції 26.05.2025

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.9\(350\).10-20](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.9(350).10-20)
УДК 027.021(477.54-25)ХДНБ:025.3](045)

Марія Чегринець,
головна бібліотекарка
відділу наукової систематизації, предметизації
та організації систематичних каталогів
ХДНБ ім. В. Г. Короленка
mima8997@gmail.com

Процеси систематизації у Харківській державній науковій бібліотеці імені В. Г. Короленка: традиції та виклики цифрової епохи (до 195-річчя ХДНБ ім. В. Г. Короленка)

У статті розглянуто актуальні питання роботи фахівців-систематизаторів; наведено відомості щодо становлення й здобутків колективу працівників відділу наукової систематизації, предметизації та організації систематичних каталогів Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка, які протягом багатьох років копіткою повсякденною працею вписували нові сторінки в історію книгозбірні й зробили неocenний внесок в її історичне минуле та розвиток майбутнього.

Зосереджено увагу на основних етапах формування відділу, особливостях його функціонування в різні історичні періоди та викликах, що постають перед сучасними систематизаторами в умовах цифровізації, оновлення інформаційних ресурсів і змін у структурі знань.

Проаналізовано традиційні методи класифікації та сучасні підходи до предметизації документів, що дають змогу забезпечити глибоку й точну ідентифікацію змісту видань. Окреслено значення систематичних каталогів як важливого складника інформаційно-пошукової системи бібліотеки, що дає змогу забезпечити доступ до знань широкому колу користувачів. Висвітлено роль відділу у формуванні єдиного бібліотечно-бібліографічного простору, підтримці міжбібліотечної взаємодії та професійного навчання молодих фахівців.

Стаття буде корисною бібліотекарям, каталогізаторам, дослідникам бібліотечної справи, а також усім, хто цікавиться розвитком бібліотечної систематизації як наукової та практичної галузі.

Ключові слова: Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка; систематизація; предметизація; галузі знання; систематичний каталог; електронний каталог; фахівці-галузевики; авторитетний файл предметних рубрик; Універсальна десятикова класифікація

Постановка проблеми. У сучасних умовах професія бібліотекаря стає дедалі багатограннішою та складнішою. Сталою є думка, що фахівець, який здійснює систематизацію та класифікацію бібліотечних фондів, тобто розподіл документів (книг, журналів, електронних ресурсів тощо) за певними системами класифікації для забезпечення зручного пошуку й доступу до інформації, є фахово обізнаним бібліографом. Проте нині бібліографи-систематизатори мають бути готовими до постійних змін і нових викликів. "Сучасна тенденція глобалізації особливо проявлена в галузях, які працюють з інформацією та знаннями" [1, с. 362]. Наукові бібліотеки широко впроваджують автоматизовані системи, за допомогою яких генерують електронні ресурси, а отже роль і методи роботи систематизатора кардинально змінюються й нині базуються на використанні комп'ютерних

програм і баз даних. "Сьогодні реалії підходів систематизування інформаційних ресурсів, організації інформації та формування відповідних баз даних, каталогів в такому стані, коли потрібно вибудовувати реально діючу стратегію реформ не просто на рівні однієї бібліотеки (навіть однієї з національних!), а в масштабах усієї держави" [5, с. 72].

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема ролі систематизаторів і систематизації не є новою для України. Автори наукових праць розглядають теоретико-методологічні аспекти основних категорій, пов'язаних із предметом дослідження, зокрема: сутність і термінологічні характеристики понять; процес систематизації та його методичне забезпечення; мотивацію фахівців до вдосконалення й набуття нових навичок; психологічні засади фаху тощо.

Питання систематизації в контексті традицій і викликів цифрової епохи розглянуто у працях О. Сербіна, С. Галицької, Н. Стрішенець, І. Лобановської, Н. Розколупи, М. Чегринця та ін.

Отже, науковий і практичний характер процесів систематизації визначає актуальність порушеної теми.

Мета статті — проаналізувати досвід фахівців-систематизаторів Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка (ХДНБ); дослідити особливості діяльності відділу наукової систематизації, предметизації та організації систематичних каталогів (ВСК); розкрити питання адаптації фахівців-систематизаторів до викликів цифрової епохи.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Харківській державній науковій бібліотеці імені В. Г. Короленка понад 50 років функціонує відділ наукової систематизації, предметизації та організації систематичних каталогів. Систематизатори підрозділу постійно вдосконалюють майстерність, набувають досвіду й навичок, розширюють можливості підвищення фахового рівня. Особливістю роботи відділу є те, що його працівники впродовж тривалого періоду набували вміння осмислювати та розвивати принципи аналітико-синтетичного опрацювання документів — найінтелектуальнішої, а отже найскладнішої ділянки бібліотечної роботи; проводили наукову діяльність, інтелектуальне опрацювання інформаційних ресурсів: семантичний аналіз документів та їх систематизацію, згодом — предметизацію, координатне індексування; прагнули кваліфіковано розкрити зміст багатомільйонного фонду бібліотеки за галузями знання й тематикою [13, с. 109]. І тому у ВСК працювали й продовжують працювати професіонали з вищою спеціальною галузевою освітою: історичними науками опікується історик, точними — математик і фізик, філологічними — філолог, розділами технічних наук — фахівці з вищою технічною освітою тощо. За організацію бібліотечної справи та бібліографії відповідає фахівець з вищою бібліотечною освітою. Праця систематизаторів ВСК є невичерпним джерелом знань, інноваційних ідей і плідного пошуку.

Стрімкий розвиток цифрового світу надає широкі можливості, але щоб ефективно застосовувати сучасні технології, слід опанувати нові інструменти й програми. Процес постійного навчання в цифровому середовищі надзвичайно важливий з кількох причин:

1. Швидкий технологічний розвиток, що зумовлює потребу адаптації форм і методів роботи установи й персоналу.

2. Набуття нових навичок. Навчання впродовж життя дає змогу опановувати нові знання та вміння, необхідні у професійній сфері.

3. Застосування в роботі. Опанування цифрових знань і навичок підвищує професійну кваліфікацію, дає змогу ефективно використовувати в роботі технологічні інновації та максимізує потенціал адаптації до швидкозмінного світу.

Працівники відділу намагаються досягти відповідності між рівнем кваліфікації окремих фахівців, усього колективу ВСК і досягненнями сучасної бібліотечної науки й практики. У бібліотеці з такими потужними інформаційними ресурсами відділ наукової систематизації, предметизації та організації систематичних каталогів є унікальним насамперед тому, що в ньому завжди працювали та працюють неординарні фахівці, інтелектуали й професіонали найвищого гатунку. Понад пів століття відділ є самостійним структурним підрозділом, якому належить провідна роль у змістовному розкритті інформаційних ресурсів ХДНБ [8, с. 83]. Це тривалий і часом нелегкий шлях становлення, розвитку й процвітання відділу.

Штат ВСК протягом багатьох років залишався майже незмінним, хоча на ньому, звісно, позначився плин часу: працівники йшли на заслужений відпочинок, приходили інші, але потужний внутрішній стрижень і традиції залишаються сталими. Життєвий і практичний досвід каталогізаторів становить основу для збереження накопичених за довгі роки досвіду, знань, умінь.

Якщо звернутися до історії створення відділу, то слід зазначити, що тривалий період він не становив окремого структурного підрозділу. У 1935 р. організовано систематичний каталог (СК), який відтоді й дотепер ведуть фахівці-галузевики [10, с. 29]. Спочатку було сформовано групу каталогізації з кількох працівників, яка згодом стала окремим сектором відділу обробки та каталогів. Це був сектор каталогізації, відтак — сектор систематизації. У 1940 р. завдяки зусиллям працівників, які відповідали за організацію систематичного каталогу, він налічував 1 млн 200 тис. карток і був розміщений у 100 каталожних ящиках. Однак у 1943 р. майже весь каталог був вивезений фашистами та втрачений безповоротно; уціліла частина становила лише 151 тис. карток. Каталоги почали відновлювати в серпні 1943 р., відразу після звільнення Харкова від фашистських загарбників.

Від 1963 р. розпочалася нова ера — становлення форми й розроблення статуту спочатку сектору, згодом — відділу. Однією з найважливіших ініціатив стала організація систематичного каталогу авторефератів дисертацій. Харків — місто науки, в якому працює велика кількість наукових

центрів, дослідних інститутів, інших закладів із науковим спрямуванням роботи, тому реалізація такої ініціативи стала вкрай важливою для бібліотеки та сприяла залученню більшої кількості читачів.

Завдяки другій ініціативі було створено читацький актив, до складу якого входили науковці, профільні фахівці, викладачі закладів вищої освіти, що допомагало систематизаторам розв'язувати проблеми методики класифікації з різних галузей знання, особливого контролю потребували процеси систематизації суспільно-політичної літератури відповідно до тогочасних вимог.

У 1975 р. з метою наукового поглиблення семантичного аналізу змісту інформації, що було важливим завданням для бібліотеки такого рівня, відділ реорганізували — він став окремим структурним підрозділом і поділявся на чотири сектори: суспільно-політичної літератури, технічної літератури, сільськогосподарської літератури, диспетчеризації [11, с. 8].

Працівники ВСК надавали допомогу бібліотекам регіону з питань організації й редагування систематичного каталогу, введення алфавітно-предметного покажчика (АПП) до СК, розставлення карток до систематичного й тематичного каталогів, брали участь у фронтальних перевірках бібліотек міст Полтавської, Дніпропетровської, Луганської областей, Закарпаття. Суттєву допомогу фахівці відділу надавали Сумській обласній науковій бібліотеці щодо систематизації та редагування каталогів. У 1978 р. працівники ВСК відвідали Донецьку обласну універсальну наукову бібліотеку для надання методичної та практичної допомоги; підтримували також і багато інших бібліотек регіону. Фахівці ВСК читали методичні лекції на семінарах для бібліотечних працівників Богодухівського, Лозівського р-нів Харківської обл. і м. Харкова.

Особливістю ХДНБ як наукового закладу завжди була й залишається галузева багатофункціональність, що спонукає працівників ВСК до підвищення фахової компетентності, засвоєння знань із широкого кола наук. Щороку зростали вимоги до систематизаторів, професійна кваліфікація потребувала глибоких теоретичних, загальногалузевих і спеціальних бібліотечних знань, а також постійного закріплення теорії практичними навичками. Підвищення кваліфікації у відділі мало системний характер: форми й методи цього процесу були спрямовані на досягнення заздалегідь визначених результатів. Рік за роком працівники відділу продовжували щоденну копітку працю, активно працювали всі чотири сектори.

Для підвищення наукового рівня систематичного каталогу галузевих розділів у 1982 р. сис-

тематизатори розпочали проводити централізовану класифікацію літератури [13, с. 121]. Окрім того, було активізовано діяльність з організації каталогу авторефератів дисертацій за номенклатурою спеціальностей наукових працівників. Додалася робота з розділення систематичного каталогу на каталог книг і систематичну картотеку статей (СКС), яку було завершено у 1985 р. Ці заходи сприяли впорядкуванню структури каталогу, забезпеченню оперативною інформацією читачів про нові статті з періодичних і продовжуваних видань, збірників праць наукових закладів тощо. Фахівці відділу продовжували надавати допомогу бібліотекам шкіл і вишів. До відділу систематизації ХДНБ за методичною та практичною допомогою зверталися й продовжують звертатися бібліотечні працівники різних відомств. Фахівці ВСК координували й забезпечували науковий рівень організації та ведення систематичних каталогів структурних підрозділів бібліотеки. Слід додати, що запроваджене зворотно-хронологічне розставлення карток було спрямовано на підвищення ефективності використання СК. Структурним підрозділам надавали конкретні рекомендації з реорганізації розставлення карткового репертуару у зворотно-хронологічному порядку.

Оскільки бібліотека концентрує увагу на інформаційній діяльності, ВСК спрямовує зусилля на те, щоб систематичні каталоги були всеосяжними, багатофункціональними, повною мірою виконували інформаційну, довідкову, пошукову, наукову, пізнавальну, освітню та культурну функції. Структура систематичного каталогу дає змогу інформувати користувачів про розвиток і досягнення кожного напрямку науки, оперативно та повно забезпечувати запити, добираючи потрібні документи. Нині зростає кількість запитів міжгалузевої тематики, тому систематизаторам доводиться опановувати знання як із визначеної галузі, так і з суміжних [12, с. 12].

Співпраця, широка практична інноваційна спрямованість, сучасні технології, ідеї та натхненність думок, що спонукають до конкретних дій, допомагають систематизаторам впевнено йти в ногу з часом. Фахівці відділу проводять науково-дослідну діяльність із каталогізації, постійно здійснюють огляди спеціальної фахової літератури, зокрема з питань теорії та практики бібліотекознавства, систематизації й організації СК у наукових бібліотеках, бібліотечних класифікацій, висвітлюють невідомі сторінки історії України тощо. Професійне й посадове зростання — один із важливих мотивів, яким керуються працівники відділу, тож безперервне навчання сприяє їх фаховому вдосконаленню.

У 1995 р. розпочалася робота зі створення електронного каталогу (ЕК) [9, с. 51]. Становлення принципово нового інформаційного середовища позначилося на розвитку бібліотечної галузі загалом і на роботі ВСК зокрема, адже паралельно з аналоговими каталогами фахівці формували й електронний. Функції ВСК почали змінюватися залежно від стрімкої еволюції інформаційних технологій. Інтенсивний розвиток процесів автоматизації, комп'ютеризація алгоритмів опрацювання документів спонукали до зміни методики систематизації й індексування. Упровадження автоматизованих робочих місць (АРМ) потребувало значних витрат часу на опанування нових технологій, проте плідна робота в цьому напрямі сповнювала фахівців відділу оптимізмом. Основою професійної діяльності кожного з них залишалися формування, збереження та популяризація фонду, адже успішне майбутнє мають бібліотеки, які поєднують традиції й інновації.

Для навчання та підвищення кваліфікації працівників відділу використовували різні форми та методи: обмін досвідом, відвідування наукових бібліотек, огляди спеціальних часописів і літератури з окремих галузей знання тощо. Геополітичні зміни додали труднощів багатьом процесам, зумовили додатковий обсяг робіт і потребу опанування нових ґрунтовних знань із різних галузей. Через брак карток Книжкової палати України ускладнився процес систематизації документів, особливо статей із періодичних видань і збірників. Систематизатори ВСК також виконували роботу з наповнення СК бібліотечними записами (БЗ) іноземними мовами, а СКС — статтями іноземними мовами з актуальних питань економіки й педагогіки, що також додало труднощів.

Оскільки найоперативнішу інформацію містять журнали, збірники статей, наукові вісники, то працівники відділу проводили активну роботу з аналітичної систематизації публікацій із цих джерел. Фахівці приділяли значну увагу аналітичному описові статей і формулюванню стислих та інформативних анотацій, без яких БЗ на статтю, назва якої не відбиває змісту публікації, є "сліпою", а отже інформація не надійде до користувача. Назріла потреба повного редагування алфавітно-предметного покажчика, роботу з яким працівники ВСК проводили постійно [3], адже змінилися функції відділу й ускладнилися технологічні процеси. Фахівці ВСК відвідували комп'ютерні курси на базі обчислювального центру Харківського політехнічного інституту (нині — НТУ ХП), вивчали літературу щодо створення предметних рубрик і ключових слів.

Для формування електронного каталогу слід було опанувати складні процеси предметизації

документів, інформаційно-пошукові мови (ІПМ), які використовують для автоматизованого пошуку, досвід створення списків предметних рубрик і мови ключових слів. Продовжуючи вести традиційні карткові каталоги, систематизатори-галузевики навчалися формувати електронний каталог із найповнішим набором лінгвістичних засобів, що забезпечують його пошукові можливості. Відтоді розпочалося поступове формування великого електронного інформаційного ресурсу — авторитетного файлу предметних рубрик (АФ ПР) [14, с. 343]. Працівники відділу виходили з того, що предметні рубрики, підрубрики й предметні записи мають бути подані у формі окремих слів, стійких словосполучень й аббревіатур, що сприяло б ефективному та оперативному пошуку інформації. Серед фахівців побутувала думка, що пошук за ключовими словами зумовлює завдання формування предметних рубрик. Практика організації ЕК і вивчення можливостей тематичного пошуку довели потребу створення АФ ПР із використанням різних галузевих довідників, словників, енциклопедій, консультацій спеціалістів з окремих галузей знань [15, с. 8].

Каталогізатори-практики намагаються досягти точності, науковості предметних рубрик і підрубрик. У результатах науково-дослідної та видавничої діяльності відділу порушено актуальні питання предметизації й створення АФ ПР, розглянуто приклади тематичних, географічних, хронологічних і формальних підрубрик, що є дуже важливим для каталогізаторів. "Фахівцями визнається потенціал комп'ютерної предметизації у практиці предметного аналізу. Ставиться питання про можливості комп'ютерного аналізу предметизації, допомогу каталогізаторам, доповнення чи навіть заміну традиційного предметного аналізу за допомогою ПР. Все це дає змогу переглянути традиційні уявлення про предметний аналіз та предметні рубрики" [7, с. 311].

У 2009 р. у ВСК було створено сектор лінгвістичного забезпечення електронного каталогу й формування авторитетного файлу предметних рубрик, завданням якого стало лінгвістичне забезпечення автоматизованої інформаційно-пошукової системи бібліотеки та оптимізація інформаційного наповнення електронного каталогу. Систематизатори предметизують усі види й типи документів, котрі заносять до ЕК: книги, автореферати, методичні та навчальні видання, електронні документи тощо [15, с. 9]. Сьогодні АФ ПР містить понад 215 тис. понять, триває його активне формування, редагування, внесення змін і доповнень. Ресурс допомагає користувачам оперативно здійснювати пошук інформації, орієнтува-

тися у великих документних потоках й ефективно їх використовувати [15, с. 10].

Систематизатори постійно підвищують рівень комп'ютерної грамотності, удосконалюють навички пошуку в інформаційних мережах. Щоб забезпечити різноманітні потреби користувачів наукової бібліотеки з великими фондами, ВСК шукає оперативні шляхи поповнення актуальної інформації. Це складний багатоплановий процес, що передбачає не лише розвиток професійних здібностей, нових знань, а й формування мотивів, творення власних сенсів професійної діяльності, які забезпечують спрямування фахової активності, досягнення високого рівня майстерності. З огляду на це, великого значення фахівці відділу надають створенню масиву аналітичної інформації. Формуючи електронну версію СКС, систематизатори вибірково відображають найцінніші й найактуальніші статті зі збірників наукових праць і продовжуваних видань наукових закладів, які заповнюють прогалини в розділах СК. Для систематизатора метадані є невіддільною частиною щоденної роботи. Більше того, вони відіграють вагому роль у бібліотечних процесах, дають змогу створювати ефективні та зручні форми й методи пошуку інформації. Завдяки метаданим бібліотека може точніше та якісніше виконувати запити користувачів. Саме каталоги є базою для структурно-функціональної трансформації наукової бібліотеки в період впровадження інформаційних технологій. Відділ систематизації координує й забезпечує науковий рівень організації та ведення систематичних каталогів структурних підрозділів бібліотеки. Завдання фахівців — не нагромаджувати інформацію, а надати можливість користувачеві отримувати її вчасно та в потрібному обсязі.

Інновації не виникають самі собою, а є результатом опрацювання цінного досвіду окремих фахівців і колективів. Працівники ВСК намагаються адаптувати нововведення безпосередньо до роботи відділу, що є доволі трудомістким завданням і передбачає зміну ставлення навіть до тих процесів, які залишалися поза увагою через низький рівень актуальності. Інформаційна революція радикально змінила методи накопичення та зберігання інформації, збільшила її обсяги.

Суть інформаційного прогресу полягає в тому, що першорядного значення набувають знання, інформація й інтелектуальний потенціал людини. Зростання ролі інформації в суспільстві знань стало важливим стратегічним ресурсом відділу наукової систематизації, предметизації й організації систематичних каталогів, працівники якого перебувають у постійному русі. Зміни під

впливом нових технологій, зі свого боку, позначилися на змісті й організації бібліотечних процесів у сфері наукового аналітико-синтетичного опрацювання інформаційних ресурсів. Це потребує суттєвого підвищення фахового рівня систематизаторів, які мають забезпечувати взаємодію двох паралельних інформаційних систем: традиційної й електронної. З появою новітніх технологій фахівці почали створювати інформаційні продукти в іншій формі, щоб забезпечити оптимальні умови для їх оперативного використання. Постійно збільшується діапазон напрямів, за якими систематизатори підвищують професійний рівень, що передбачає оновлення лекційних і практичних занять, використання активних методів підвищення бібліотечної кваліфікації, застосування мультимедійних засобів, впровадження досвіду організації ЕК у бібліотеках України та світу.

Наукове аналітико-синтетичне опрацювання нових надходжень в умовах швидкого розвитку та кардинальних економічних і соціальних змін у суспільстві ускладнено комплексом проблем, поміж яких — інформатизація майже всіх галузей діяльності та розширення наукової термінології. Для ефективного виконання своїх функцій систематизатор має бути обізнаним із широким спектром спеціалізованої наукової термінології. Систематизація надходжень сьогодні — це яскравий приклад інноваційного розвитку бібліотечної технології, взаємопов'язаності та взаємовпливу класичних методів роботи та новацій, органічного синтезу традиційної й автоматизованої технології опрацювання інформаційних джерел [2, с. 71]. Водночас користувачі висувують серйозні вимоги до повноти та глибини інформації. Перед відділом стоять завдання не тільки її аналізу й перетворення, а й удосконалення пошуку. Працюючи в умовах формування суспільства знань та єдиного інформаційного простору, враховуючи, що у сфері інформації діє закон прискорення розвитку науки, спеціалісти-галузевики відділу зазнають великих труднощів у роботі зі своїми розділами. Незважаючи на недостатнє комплектування бібліотеки сучасними книгами з певних галузей знання, особливо з технічних та інших наук (основний документно-інформаційний потік припадає на соціально-гуманітарний цикл), працівники ВСК намагаються не допускати прогалин, втрати інформації чи її старіння. Систематизатори-практики постійно актуалізують професійний досвід, враховуючи знання, уміння та перспективні інформаційно-бібліотечні технології. Вони консультують працівників структурних підрозділів бібліотеки та забезпечують науко-

вий рівень опрацювання видань, адже тільки ВСК має спеціалістів з відповідною галузевою освітою. Постійна співпраця з відділом літератури іноземними мовами та міжнародних зв'язків допомагає підвищувати науковість СК і СКС, сприяє вдосконаленню професійного рівня фахівців обох відділів.

У межах заходів із підвищення кваліфікації працівники відділу наукової систематизації відвідують заняття, що охоплюють уроки та поради з методики систематизації документів за Універсальною десятиковою класифікацією (УДК). 2017 р. вніс кардинальні зміни в роботу систематизаторів-галузевику, що пов'язано з Постановою КМУ від 22.03.2017 № 177 "Про припинення використання Бібліотечно-бібліографічної класифікації та впровадження Універсальної десятикової класифікації". Відповідно до цього документа за методичне забезпечення впровадження УДК відповідає Книжкова палата України [4, с. 19].

Систематизатори ВСК опанували бібліотечну класифікацію в рекордно короткий термін, і від 2018 р. всі видання, що надходять до ХДНБ, систематизують тільки за УДК. Фахівці-галузевики пройшли курс занять із методики індексування наукових документів, на яких вивчали правила й методи складання робочих таблиць за УДК, розглядали основні рекомендації Книжкової палати України, складні випадки, принципи багатоаспектності. Ці заходи сприяють вдосконаленню навичок індексування, допомагають систематизаторам ефективно працювати в нових умовах, отримуючи рекомендації, методичну та практичну допомогу з будь-якого проблемного питання від співробітників Книжкової палати України.

Зокрема, у 2019 р. до ХДНБ на традиційний науково-практичний семінар "Актуальні питання каталогізації у сучасних умовах" була запрошена завідувачка відділу класифікаційних систем Книжкової палати України В. Муравйова, чий знання та досвід щодо роботи з УДК є надзвичайно цінними. Систематизатори отримали кваліфіковані рекомендації для застосування в повсякденній роботі. Доречно зауважити, що УДК — єдина, офіційна україномовна класифікаційна система, яку широко використовують в Україні [6, с. 62].

Фахівці ВСК намагаються спільно узгоджувати проблемні питання, особливо якщо потрібно ухвалити методичне рішення щодо конкретного індексування. Креативність, невтомність, вболівання за розвиток бібліотеки надихають систематизаторів на пошук і втілення інноваційних ідей, що є стимулом для постійного навчання та розвитку. Фахівці-галузевики ВСК регулярно проводять заняття для працівників сектору з використання каталогів відділу обслуговування ко-

ристувачів, на яких розглядають питання оновлення термінології, відображення змін і доповнень у систематичних каталогах із різних галузей знання. Заняття для консультантів зали каталогів є важливими, адже пов'язані з внесенням нових тем і напрямів, визначенням зв'язків і розмежувань з іншими науками, а головне, ознайомлюють зі змінами в науковому змісті таблиць УДК, що визначають сучасний стан соціальних, технічних та інших наук. Тренінги є практико-орієнтованими, проходять цікаво, емоційно, на високому професійному рівні, надають ґрунтовні знання з питань фахової підготовки, сприяють розвитку в бібліографів і консультантів зали каталогів аналітичних здібностей, залученню їх до творчої співпраці.

Не менш важливим є надання фахівцями ВСК методичних консультацій бібліотекам різних відомств і підпорядкувань м. Харкова з питань каталогізування, зокрема щодо систематизації документів за новою термінологією, організації та ведення традиційних СК, СКС, предметизації для електронного каталогу, опанування сучасних інформаційно-пошукових мов тощо; видавництвам і науковцям різних галузей знання — щодо визначення індексів УДК на нові видання.

Складні процеси формування електронного каталогу, авторитетного / нормативного файлу предметних рубрик, перекладу термінів різними мовами, введення індексів УДК і предметних рубрик до бази даних потребують спеціальних знань і значних витрат часу. Нарівні з індексуванням документів і введенням даних нових надходжень систематизатори редагують інформаційно-пошукові мови ЕК, щоб вони точно відбивали зміст документів, нову наукову термінологію, були релевантними запитах користувачів. Фахівці-галузевики, переглядаючи зміст збірників наукових праць і продовжуваних видань установ та організацій, відбирають найактуальніші статті для внесення в ЕК. На статті, які розкривають кілька тем, складають списки ключових слів [13, с. 138].

Упродовж тривалого періоду функціонування ВСК його працівники проводили роботу з удосконалення повноти та оперативності використання СК книг і СКС завдяки узгодженню їх наукового змісту, структури й термінології із сучасним рівнем науки, адже, як неодноразово зазначалося, саме каталоги становлять інформаційне ядро бібліотеки. Систематизатори-галузевики, удосконалюючи їх структуру, оперативно вносять актуальні рубрики, наповнюють новою лексикою, щоб вони відображали сучасну спеціальну термінологію, найновіші розробки в галузях науки. Бібліотечні зацікавлення каталогізаторів

різнобічні й зумовлені нагальними потребами сучасної бібліотечної науки. Зважаючи на те, що пріоритетним завданням модернізації діяльності наукових бібліотек є впровадження інновацій, практика ВСК свідчить, що активність цього процесу у відділі залежить від змін у бібліотеці, появи нових носіїв інформації, використання комп'ютерних технологій, динаміки наукової активності фахівців. Для систематизаторів важливою є не тільки повнота, а і якість фонду ХДНБ, можливість найефективніше його використовувати, що безпосередньо залежить від оптимізації бібліотечно-інформаційного сервісу. Оперативність і повнота пошуку інформації також залежать від якості формування пошукового образу документа, точного віддзеркалення його змісту в інформаційно-пошуковій системі, за що відповідають фахівці відділу. Якість аналітико-синтетичного опрацювання документів забезпечує релевантність пошуку інформації, що є головною метою роботи систематизаторів. На успішний результат у розв'язанні поточних проблем фахівцями відділу значною мірою впливає правильне позиціонування основних завдань і термінів їх виконання, професійна кваліфікація та особисті якості працівників, керівництва тощо.

Які основні завдання стоятимуть перед систематизаторами в найближчому майбутньому?

Робота з великими даними. Зростання обсягу неструктурованих даних, як-от соціальні медіа, блоги, форуми, відеозаписи, вебтрансляції, зображення (графіки, діаграми, рисунки), зумовлює розроблення нових методів аналітико-синтетичного опрацювання та класифікації. Значна кількість неструктурованих даних містить великий обсяг інформації, яка часто не відповідає вимогам до бібліографічних записів, що актуалізує завдання пошуку нових методів опрацювання великих даних.

Інтеграція штучного інтелекту. ШІ-технології, зокрема машинне навчання та природне опрацювання мови, допоможуть автоматизувати багато рутинних завдань, однак функція систематизаторів полягатиме в контролі якості, навчанні моделей і вирішенні складних питань. Штучний інтелект здатний спростити багато завдань систематизатора, але водночас створює нові виклики, пов'язані з точністю автоматичної класифікації та верифікацією результатів.

Опрацювання нових форматів інформації. Віртуальна та доповнена реальність, 3D-моделі, відео, аудіо, інтерактивні презентації, вебдокументи — лише деякі з нових форматів, що потребують вдосконалення методики систематизації. Основна складність використання мульти-

медійних форматів полягає у визначенні тематики та виборі відповідних класифікаційних індексів для такого типу документів. Динамічність інформації передбачає, що вебдокументи часто змінюватимуть, переміщуватимуть і видалятимуть, а це ускладнюватиме їх систематизацію та пошук. До того ж сучасний інформаційний простір еволюціонує так швидко, що постійно породжуватиме нові формати документів, а отже й нові виклики для систематизаторів.

Забезпечення семантичної інтеграції. Зростає потреба у створенні семантичних мереж, здатних пов'язувати різноманітні типи даних і забезпечувати глибший пошук інформації.

Співпраця з іншими фахівцями. Потрібна тісна взаємодія з інформаційними аналітиками, розробниками програмного забезпечення та фахівцями для створення інтегрованих інформаційних систем.

Розроблення онтологій і тезаурусів. Для забезпечення точнішої класифікації інформації доведеться розробляти та підтримувати онтології й тезауруси.

Забезпечення доступу до відкритих даних. Систематизаторам належить вагома роль у забезпеченні доступу до відкритих даних, їх індексації та каталогізації. Проте слід пам'ятати, що великі обсяги даних у відкритому доступі потребують спеціальних інструментів і методів опрацювання.

Забезпечення інформаційної безпеки. Зростання кіберзагроз потребуватиме знань з інформаційної безпеки для захисту даних і систем.

Постійна адаптація до змін. Технології й інформаційні потреби користувачів постійно змінюються, тому систематизатори мають бути готовими до постійного навчання й адаптації.

Враховуючи, що систематизація — це фундаментальний процес у бібліотечній справі, фахівці-систематизатори мають набути таких компетентностей: ґрунтовні знання в галузі інформаційних наук, бібліотекознавства й архівознавства; навички роботи із сучасними технологіями, як-от штучний інтелект, великі дані, семантичний веб, та різними програмними засобами для опрацювання інформації; здатність до аналітичного мислення й розв'язання проблем; знання іноземних мов; комунікативні навички для ефективної взаємодії з користувачами та колегами.

В епоху інтенсивного розвитку технологій, інформації та наукових знань каталогізація переживає новий період, її функції та можливості постійно розширюються, змінюються правила й методика каталогізування. Фахівці-галузевики ВСК прагнуть, щоб каталоги та картотеки розкривали склад і зміст бібліотечного фонду в різних

аспектах. Сьогодні ВСК відповідає за змістовне розкриття інформаційних ресурсів, паралельне функціонування електронного й аналогових каталогів, що дає змогу користуватися ними як окремими ключами до фондів ХДНБ.

Удосконалення автоматизованої технології лінгвістичного опрацювання (систематизації, предметизації, координатного індексування видань) та інтелектуалізація процесів каталогізації, що становить вагому умову надання доступу до документних ресурсів, є значущими проблемами для ХДНБ як наукової установи зі статусом інформаційного центру. Саме тому систематизатори ВСК мають орієнтуватися в різних галузях, спираючись на сучасні досягнення науки, техніки й практичної діяльності, опановувати сучасні засоби та правила індексування, підтримувати контакти з науковцями-фахівцями відповідних галузей знань [13, с. 135].

Роль систематизатора в інформаційному світі залишається дуже важливою. Нині компетентними вважають фахівців, які впевнено користуються інформаційно-комунікаційними технологіями, що потребує високого рівня відповідного світоглядного налаштування. У час швидкоплинних трансформацій відбувається перехід до інтенсивного формування й розвитку нового соціокультурного образу систематизатора. Хоча слід зазначити, що його робота в науковій бібліотеці — це надзвичайно значущий, але часто недооцінений аспект бібліотечної діяльності.

Перспективи розвитку цього фаху в контексті трансформації наукових бібліотек передбачають формування професійних спільнот. На жаль, в Україні спеціалізованих асоціацій систематизаторів наразі бракує, але діє Українська бібліотечна асоціація, що об'єднує вітчизняних фахівців різних профілів. Функціонують також національні бібліотечні асоціації інших країн, наприклад, Американська бібліотечна асоціація (ALA), Британська бібліотечна асоціація (LA), що мають секції, присвячені систематизації. Окрім того, Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ (IFLA) об'єднує бібліотечних фахівців світу та пропонує широкий спектр ресурсів і можливостей. Прагнення до обміну досвідом, підвищення кваліфікації та розв'язання професійних проблем спонукають систематизаторів до участі в конференціях, семінарах та інших заходах, на яких обговорюють актуальні питання бібліотечної справи.

"Цифровізація також докорінно вплинула на зміну функцій та стратегій бібліотек в останні десятиліття, значних змін зазнали, зокрема, не лише технології пошуку інформації та способи

доступу до неї, але й створення даних, управління даними та їхнє поточне та майбутнє використання, збереження та зберігання, безпека тощо, а також відповідна інфраструктура та сервіси для цього" [16, с. 59].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи результати дослідження роботи систематизаторів у сучасних умовах, враховуючи важливі та серйозні нюанси й виклики, можна зробити висновки, які стосуються не тільки діяльності систематизаторів як фахівців-галузевиків, а й наукових бібліотек взагалі: попри масове поширення різноманітних засобів, видів і форм соціальних комунікацій, інтернету тощо, найдоступнішим джерелом інформації для різних категорій читачів є бібліотека. Саме вона формує особистість на підґрунті історії, культури, традицій народу, особливо зараз, коли відчутний дефіцит духовності в усіх сферах людського життя.

Проведене дослідження матиме важливе значення насамперед для молодих каталогізаторів, які, долучившись до відтворення історичного минулого свого відділу, зможуть зробити внесок у його плідний розвиток. До бібліотеки приходить нове покоління користувачів, обізнаних у комп'ютерних та інтернет-технологіях, тому сучасний систематизатор має не тільки досконало опанувати методику систематизації й предметизації з усім арсеналом довідкових посібників, а також вміти вільно орієнтуватися в інтернет-мережі, постійно відстежувати появу нових інформаційних продуктів і застосовувати їх. Фахівці ВСК професійно пов'язані з інноваціями й усвідомлюють, що слід розширювати базові компетенції та спектр знань із багатьох галузей.

Узагальнюючи результати дослідження, зауважимо, що головними умовами роботи систематизаторів в майбутньому є високий рівень комп'ютерної грамотності; сучасна матеріально-технічна база; моделювання освітнього середовища в підвищенні кваліфікації, що охоплює дієві механізми практико-орієнтованого підходу тощо.

Працівники ВСК з однаковою наполегливістю обстоюють власне бачення майбутнього та своє місце у процесі його досягнення, враховують уроки історії, сучасні реалії, підпорядковують прогнози інтересам колективу. Револьюційний потік перетворень та активний перехід користувача до споживання електронних ресурсів суттєво впливають на бібліотечну справу й не тільки змінюють усталену систему бібліотечної праці, а й актуалізують питання про межі роботи з традиційними каталогами. Невпинне зростання обсягу інформації, що зберігається у традиційній

формі, ускладнює роботу з нею. Інноваційна місія відділу наукової систематизації, предметизації та організації систематичних каталогів полягає в якісному наповненні аналітико-інформаційного ресурсу, що має бути спрямованим на забезпечення інформаційних потреб усіх категорій користувачів. Формування відповідного світоглядного, знаннєвого духовно-творчого простору для повноцінної самореалізації та креативного саморозвитку фахівців-галузеви́ків є важливим завданням ВСК. Сукупність духовних цінностей, створених працівниками відділу впродовж його історії, стала визначним результатом їхньої трудової діяльності. Професіоналізм систематизаторів і вміння організовувати інформацію є вагомими умовами ефективного функціонування наукової бібліотеки.

Отже, незважаючи на особливу, незбагненну для всіх цивілізованих країн сьогоденну ситуацію України — продовження дії воєнного стану у

зв'язку з російською воєнною агресією, що триває четвертий рік поспіль, — бібліотеки всіх рівнів продовжують працювати, і бібліотекарі-систематизатори Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка демонструють здатність постійно змінюватися відповідно до реалій, виконувати нові функції, бути невіддільною частиною розвитку знаної книгозбірні.

Рекомендації колегам-систематизаторам:

— брати активну участь у конференціях і семінарах: ознайомлюватися з останніми досягненнями в галузі систематизації та спілкуватися з колегами;

— самостійно вивчати нові технології та методики: сучасний бібліотекар-систематизатор має бути готовим до постійного навчання та самовдосконалення;

— активно використовувати інтернет-ресурси: соціальні мережі, блоги, форуми — як потужні джерела для обміну досвідом і спілкування з колегами.

Список бібліографічних посилань

1. Бруй О. М. Сучасні міжнародні бібліотечні стандарти каталогізації цифрових ресурсів. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів* : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 8—10 жовт. 2013 р.) / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада директорів наук. б-к та інформ. центрів — членів МААН ; [редкол.: Попик В. І. та ін.]. Київ : НБУВ, 2013. С. 362—366.
2. Галицька С. В. Систематизація інформаційних ресурсів: інновації у традиційній технології. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів* : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 8—10 жовт. 2013 р.) / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада директорів наук. б-к та інформ. центрів -членів МААН ; [редкол.: Попик В. І. та ін.]. Київ : НБУВ, 2013. С. 68—71.
3. Методичні матеріали, звіти, протоколи, доповіді відділу наукової систематизації, предметизації та організації систематичних каталогів Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка.
4. Муравйова В. Методичне забезпечення діяльності публічних бібліотек з упровадження Універсальної десятикової класифікації (до 100-річчя Книжкової палати України імені Івана Федорова). *Бібліотечна планета*. 2018. № 3. С. 19—22.
5. Сербін О. Сучасний стан індексування інформаційних ресурсів: координація без координат та шляхи пошуку. *Бібліотека XXI століття: перспективи та інновації* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 23 квіт. 2015 р.) / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Наук. б-ка, Каф. книгознавства і бібліотекознавства ; [уклад. : Н. А. Бачинська, С. Г. Винокурова, Ю. І. Горбань та ін.]. Київ, 2015. С. 72—74.
6. Сербін О. О. Індексування ресурсів в Україні на шляху до інтеграції в міжнародний інформаційний простір. *VII Міжнародна науково-практична конференція "Сучасна інформаційно-бібліотечна освіта: європейські орієнтири"* : зб. матеріалів / Укр. бібл. асоц. ; редкол.: В. С. Пашкова та ін. Київ, 2017. С. 61—64. 1 електрон. опт. диск (CD-R).
7. Стрішенець Н. В. Сучасна американська бібліотечно-інформаційна терміносистема: бібліотекознавчий аспект. Київ, 2011. 501 с.
8. Чегринєць М. М. Відділ систематизації та організації систематичних каталогів ХДНБ ім. В. Г. Короленка та його роль у задоволенні інформаційних потреб користувачів. *Короленківські читання 2007* : матеріали наук.-практ. конф. ХДНБ, 8 жовт. 2007 р. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. Харків, 2007. С. 82—85.
9. Чегринєць М. М. Досвід створення предметного рубрикатора як тематичного навігатора електронного каталогу ХДНБ ім. В. Г. Короленка. *Лінгвістичне забезпечення електронного каталогу в АБІС ІРБІС* : матеріали круглого столу, м. Харків, 13 квіт. 2010 р. / Б-ка Укр. інж.-пед. акад. ; уклад.: Н. М. Ніколаєнко, І. М. Пяткова. Харків, 2010. С. 50—58.
10. Чегринєць М. М. Історичні віхи створення та розвитку перших каталогів ХДНБ імені В. Г. Короленка. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 6. С. 29—32.

11. Чегринєць М. М. Роль змістовного розкриття документних ресурсів у задоволенні інформаційних потреб користувачів. *Актуальні питання каталогізації в умовах впровадження нових інформаційних технологій* : матеріали наук.-практ. семінарів / Держ. закл. " Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка" ; уклад.: Н. В. Подошова, М. М. Чегринєць. Харків, 2011. С. 8—11.
12. Чегринєць М. М. Систематичний каталог наукової бібліотеки в умовах впровадження нових інформаційних технологій. *Актуальні питання каталогізації в умовах впровадження нових інформаційних технологій* : матеріали наук.-практ. семінарів / Держ. закл. " Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка" ; уклад.: Н. В. Подошова, М. М. Чегринєць. Харків, 2011. С. 11—13.
13. Чегринєць М. М. У круговороті наукових знань: з минулого до сьогодення. (З історії відділу наукової систематизації, предметизації та організації систематичних каталогів). Зб. наук. пр. / М-во культури України, Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. Харків, 2016. Вип. 8. С. 108—143.
14. Чегринєць М. М. Формування авторитетного файлу предметних рубрик у ХДНБ ім. В. Г. Короленка. *Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору* : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 21—23 жовт. 2014 р.) / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2014. С. 342—344.
15. Чегринєць М. М. Формування авторитетного файлу предметних рубрик у ХДНБ ім. В. Г. Короленка. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 1. С. 8—11.
16. Ярошенко Т. О., Сербін О. О. Цифрове кураторство: виклики та можливості для бібліотечно-інформаційної освіти. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2023. Вип. 63. С. 56—71.

Mariia Chehrynets,

Chief Librarian of the Department of Scientific Systematization,
Subject Heading, and Organization of Systematic Catalogs
V. G. Korolenko Kharkiv State Scientific Library

Systematization processes at the Kharkiv Korolenko State Scientific Library: traditions and challenges of the digital age (to the 195th anniversary of library)

The publication addresses current issues in the work of subject classification specialists and presents information about the development, achievements, and the team of the Department of Scientific Systematization, Subject Heading, and Organization of Systematic Catalogs of the Kharkiv Korolenko State Scientific Library. Over the years, the department's staff have made a significant contribution to the history and future of the library through their daily professional efforts, continuously improving their skills and enriching the library's legacy with their dedicated service.

The publication focuses on the key stages of the department's formation, the specifics of its functioning during different historical periods, and the challenges faced by modern classifiers in the context of digitalization, the renewal of information resources, and changes in the structure of knowledge. Both traditional classification methods and modern approaches to subject indexing of documents are analyzed, which make it possible to ensure deep and precise identification of publication content.

The role of systematic catalogs is emphasized as a crucial part of the library's information retrieval system, ensuring broad and efficient access to knowledge. The publication also discusses the department's role in forming a unified bibliographic space, fostering interlibrary cooperation, and supporting the professional growth of new specialists.

This article will be of interest to librarians, catalogers, library science researchers, and anyone interested in the development of library classification as both a theoretical and practical field.

Keywords: Kharkiv Korolenko State Scientific Library; systematization; subject cataloguing; branches of knowledge; systematic catalog; electronic catalog; subject-matter specialists; authority file of subject headings; library bibliographic classification; Universal Decimal Classification

References

1. Brui O. M. (2013). Suchasni mizhnarodni bibliotekhni standarty katalohizatsii tsyfrovyykh resursiv. *Adaptatsiia zavdan i funksii naukovoї biblioteki do vymoh rozvytku tsyfrovyykh informatsiinykh resursiv* : materialy mizhnar. nauk. konf. (Kyiv, 8—10 zhovt. 2013 r.). Kyiv: NBUV, pp. 362—366.
2. Halytska S. V. (2013). Systematyzatsiia informatsiinykh resursiv: innovatsii u tradytsiinii tekhnolohii. *Adaptatsiia zavdan i funksii naukovoї biblioteki do vymoh rozvytku tsyfrovyykh informatsiinykh resursiv* : materialy mizhnar. nauk. konf. (Kyiv, 8—10 zhovt. 2013 r.). Kyiv: NBUV, pp. 68—71.
3. *Metodychni materialy, zvity, protokoly, dopovidi viddilu naukovoї systematyzatsii, predmetyzatsii ta orhanizatsii systematychnykh katalohiv Kharkivskoi derzhavnoi naukovoї biblioteki imeni V. H. Korolenka.* (n. d.).
4. Muraviova V. (2018). Metodychne zabezpechennia diialnosti publichnykh bibliotek z vprovadzhennia Universalnoi desiatkovoї klasyfikatsii (do 100-richchia Knyzhkovoї palaty Ukrainy imeni Ivana Fedorova). *Bibliotekna planeta*, 3, pp. 19—22.

5. Serbin O. (2015). Suchasnyi stan indeksuvannya informatsiinykh resursiv: koordynatsiia bez koordynat ta shliakhy poshuku. *Biblioteka XXI stolittia : perspektyvy ta innovatsii : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf.* (Kyiv, 23 kvit. 2015 r.). Kyiv, pp. 72—74.
6. Serbin O. O. (2017). Indeksuvannya resursiv v Ukraini na shliakhu do intehtatsii v mizhnarodnyi informatsiinyi prostir. *VII Mizhnarodna nauk.-prakt. konferentsiia "Suchasna informatsiino-bibliotekna osvita: yevropeiski oriientyry"* : zb. materialiv. Kyiv, pp. 61—64.
7. Strishenets N. V. (2011). *Suchasna amerykanska bibliotekhno-informatsiina terminosystema: bibliotekoznavchyi aspekt.* Kyiv.
8. Chehrynets M. M. (2007). Viddil systematyzatsii ta orhanizatsii systematychnykh katalogiv KhDNB im. V. H. Korolenka ta yoho rol u zadovolenni informatsiinykh potreb korystuvachiv. *Korolenkivski chytannia 2007 : materialy nauk.-prakt. konf. KhDNB, 8 zhovt. 2007 r.* Kharkiv, pp. 82—85.
9. Chehrynets M. M. (2010). Dosvid stvorennia predmetnoho rubrykatora yak tematychnoho navihratora elektronnoho katalogu KhDNB im. V. H. Korolenka. *Linhvistychne zabezpechennia elektronnoho katalogu v ABIS IRBIS : materialy kruhloho stolu, m. Kharkiv, 13 kvit. 2010 r.* Kharkiv, pp. 50—58.
10. Chehrynets M. M. (2016). Istorychni vikhi stvorennia ta rozvytku pershykh katalogiv KhDNB imeni V. H. Korolenka. *Visnyk Knyzhkovoї palaty*, 6, pp. 29—32.
11. Chehrynets M. M. (2011). Rol zmistovnoho rozkryttia dokumentnykh resursiv u zadovolenni informatsiinykh potreb korystuvachiv. *Aktualni pytannia katalogizatsii v umovakh vprovadzhennia novykh informatsiinykh tekhnolohii* : materialy nauk.-prakt. seminariv. Kharkiv, pp. 8—11.
12. Chehrynets M. M. (2011). Systematychnyi katalog naukovoї biblioteki v umovakh vprovadzhennia novykh informatsiinykh tekhnolohii. *Aktualni pytannia katalogizatsii v umovakh vprovadzhennia novykh informatsiinykh tekhnolohii* : materialy nauk.-prakt. seminariv. Kharkiv, pp. 11—13.
13. Chehrynets M. M. (2016). U kruhoveroti naukovykh znan: z mynuloho do sohodennia. (*Z istorii viddilu naukovoї systematyzatsii, predmetyzatsii ta orhanizatsii systematychnykh katalogiv*). *Zb. nauk. pr.*, 8 pp. 108—143.
14. Chehrynets M. M. (2014). Formuvannia avtorytetnoho faila predmetnykh rubryk u KhDNB im. V. H. Korolenka. *Mistse i rol bibliotek u formuvanni natsionalnoho informatsiinoho prostoru* : materialy mizhnar. nauk. konf. (Kyiv, 21—23 zhovt. 2014 r.). Kyiv, pp. 342—344.
15. Chehrynets M. M. (2015). Formuvannia avtorytetnoho faila predmetnykh rubryk u KhDNB im. V. H. Korolenka. *Biblioteknyi visnyk*, 1, pp. 8—11.
16. Yaroshenko T. O. & Serbin O. O. (2023). Tsyfrove kuratorstvo: vyklyky ta mozhlyvosti dlia bibliotekhno-informatsiinoї osvity. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury*, 63, pp. 56—71.

Надійшла до редакції 4.07.2025

СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

[https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.9\(350\).20-28](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2025.9(350).20-28)

УДК 027.022:316.77:[021.2/.8:004.77](477)(045)

Віра Загуменна,

кандидатка педагогічних наук,
професорка кафедри
артменеджменту та
інформаційних технологій НАККиМ
vzagumenna@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-4238-890X>

Ярослава Хіміч,

кандидатка історичних наук,
доцентка кафедри
артменеджменту та
інформаційних технологій НАККиМ
yaroslavakhimich@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1199-3207>

Даниїл Кузьменко,

аспірант кафедри
артменеджменту та
інформаційних технологій НАККиМ
zem@ukr.net
<https://orcid.org/0009-0009-3832-2471>

Соціокультурні практики бібліотек України в умовах цифрової трансформації та суспільних викликів

У статті досліджено аспекти соціокультурних практик бібліотек України в умовах цифрової трансформації, яка стала визначальним чинником розвитку бібліотек як сучасних відкритих соціокультурних просторів. Проаналізовано дефініції поняття "соціокультурні практики" та розкрито його зміст у контексті бібліотечної діяльності.

Розглянуто нові форми роботи бібліотек, що передбачають проведення онлайн та гібридних заходів, розвиток медіаграмотності й цифрової культури серед користувачів, упровадження інклюзивних цифрових сервісів, активне використання соціальних мереж, штучного інтелекту, VR/AR-технологій у соціокультурних проєктах.

Особливу увагу приділено прикладам соціокультурних практик, реалізованих у бібліотеках України, які ілюструють залучення громад до культурно-освітньої діяльності та забезпечують розширення доступу до інформаційних ресурсів через цифрові сервіси.